

ЮНЕСКОНИНГ “НОМОДДИЙ МАДАНИЙ
МЕРОСНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ Тўғрисида”ги
КОНВЕНЦИЯНИНГ 20 йиллиги,
“БУТУНЖАҲОН МАДАНИЙ ВА ТАБИЙ
МЕРОСИНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ
КОНВЕНЦИЯСИНИНГ 50 йиллиги ВА БУХОРО
ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИНИНГ 93 йиллигига
БАРИШЛАНГАН “МОДДИЙ ВА НОМОДДИЙ
МАДАНИЙ МЕРОС УЙГУНЛИГИ” МАВЗУСИДА
ХАЛҚАРО ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАНИ

МАТЕРИАЛЛАРИ Тўплами
2023 йил 9 сентябрь

**“УМРВОҚИЙ МЕРОС” ЎЗБЕКИСТОН МАДАНИЙТИ ВА САЙЪАТИ ТАРҒИВОТ
МАРКАЗИ**

**ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI ОЛИЙ ТАЪЛИМ, ФАН ВА ИННОВАЦИЈЛАР
ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ**

МАРКАЗИЙ ОСНЁ ХАЛҚАРО ТАДҚИҚОТЛАР ИНСТИТУТИ

**ЮНЕСКОНИНГ “НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОСНИ
МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ТЎҒРИСИДА”ГИ
КОНВЕНЦИЯНИНГ 20 ЙИЛЛИГИ, “БУТУНЖАҲОН
МАДАНИЙ ВА ТАБИЙ МЕРОСНИ МУҲОФАЗА
ҚИЛИШ КОНВЕНЦИЯСИНING 50 ЙИЛЛИГИ ВА
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИНИНГ 93
ЙИЛЛИГИГА БАҒИШЛАНГАН “МОДДИЙ ВА
НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС УЙГУНЛИГИ”
МАВЗУСИДА ХАЛҚАРО ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
АНЖУМАНИ
МАТЕРИАЛЛАРИ ТЎПЛАМИ**

**«Дурдона» нашриёти
Бухоро – 2023**

обнародовать с целью сохранения культурного многообразия в современном глобальном мире. Конвенция выполняет свою роль по признанию культурного наследия каждого народа на международном уровне. И в этом направлении фольклористы, этноведы должны действовать в пользу стремления мирового сообщества зафиксировать исчезнувшие у народов культурные ценности.

Список литературы

1. Исмаилов А.К. Развитие жанроведения в советский период. - Голландская этнология. 2021. № 3-4 (32-33). С. 141-157.
2. Арханова, Исхондов 2010 – Арханова А.С., Исхондов С.И. Фольклор и власть в закрытом обществе // Новое литературное обозрение. – М., 2010. – № 101. – С. 84–108.
3. [https://sch.uwaco.org/cgi-bin/ncnm\[\]?vocabulary_fbschema=995&secondary_filter=1](https://sch.uwaco.org/cgi-bin/ncnm[]?vocabulary_fbschema=995&secondary_filter=1).
4. Эндрю Хингганс "Washington Post", 10 августа 2011 года [<https://www.for.kg/news-159795-ru.html>].

Шарипова Ойгул Турсуневна-БуҳДУ
Филолог факультети доктори (DSs), доцент БуҳДУ
"Илм ва тарих ва маданиятнинг
фалсафа" кафедраси Буҳоро, Ўзбекистон

НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС- ИНСОНИЯТ ТАФАККУРИНИНГ МАҲСУЛИ СИФАТИДА

Инсоният тарихида ҳар бир халқ ўзини хос маданият эротида ва шу маданият туфайли ўзинини англайди, жамият тартибдорлиги ҳисса қўлади. Инсониятни ўраб турган муҳитнинг тартибдор қисми бўлган инсоннинг эротивчилик қобилиятини намойиш этдиган ҳиссалардан ҳисобланадиган жамият маданиятлари. Унда инсоннинг қобилияти, салоҳияти, истиқдори намойиш бўлади. Маданият инсон билимлари, кўникима ва тақрибларини, маънавий салоҳиятини ҳамда амалий фаоллик жараёнида инсоннинг шахс сифатида қамол топиши жараёнини ўзида аж элтиради.

Маданиятга фалсафий нуқтаи назардан таъриф берганда "инсон қўли билан яратилган ҳар бир нарса - бу маданиятлар" дейилади. Маълумки, қўл билан яратилган нарса ҳақда тафаккурда пайдо бўлади сўнгги моддий ёки номоддий тарзда шакллантирилади. Бу яратилган нарсалар авлоддан-авлодга мерос бўлиб ўтади. Худди маданиятда бўлганидек мероснинг ўзи ҳам моддий ва номоддийга тақсимланган. Инсоният донмо ўзининг моддий ва номоддий меросини эраб-авайлаш ва авлоддан авлодга этаклишига ҳарикат қилади. Чунки бу инсоннинг ақли, салоҳияти, тафаккури, онгининг намойиш бўлиши, ҳаётининг ибодати, маълуми, тартибдорлиги, яшани, турмуш тарзидир. Дунё инқилобда инсоният маданият меросини сақлаш, авлоддан авлодга ўтказиши ҳақда асосий тилибор қаратилган.

ОАВ даги маълумотларга қўра Ўзбекистон биринчи марта ЮНЕСКОнинг номоддий маданият меросини муҳофизат қилиши бўйича ҳукуматлараро қўмитасига аъзо бўлган. Ўзбекистон номоддий қўлаб-қўшатлаб, 105 мамлакат овоз берган. Ўзбекистон ЮНЕСКО Бом қароргоҳида (Парижда) бўлиб ўтаётган "Номоддий маданият меросини муҳофизат қилиши" тўғрисидаги конвенцияга аъзо бўлган давлатлар Бом ассамблеясининг 9-сессиясида Номоддий маданият меросини муҳофизат қилиши бўйича ҳукуматлараро қўмитага аъзоликка сайланган. Турнинг ва маданият мерос асослиги хабарига қўра, Ўзбекистон 2021-2026 йилларда қўмитада аъзо сифатида фаоллик юретади. "Бу биз учун ҳам фалх, ҳам маъсулият. Ўзбекистон, албатта, ўзини ялдирилган юксалик инсончи оқлайди", — деди турнинг ва маданият мерос қазини Азиз Абдуҳамидов.

Мамлакатининг Бом номоддий маданият меросини эраб-авайлаш ва қўлайтарини борасида амалга ошириладиган қил қўлали ишлар тақдироти бўлиб ўтади. Конституцияни ялдох қилиши донрасида ялғари сурилган, қисми маданият меросини муҳофизат қилиши

ва тартиб эъти чора-тадбирларнинг давлат томонидан қўллаб-қувватлангани кўрсаткичига оид тақлифлар ҳам мувоқама тевди.

Номоддий маданий меросни муҳофиза қилиш бўйича ҳукуматлараро қўмитанинг асосий вазифаларидан бири — Конвенцияни амалдаги ҳолатини кўриши, кўпроқ тақриблар бўйича йўл-йўриқ кўрсатиши ва номоддий маданий меросни муҳофиза қилиш чора-тадбирлари бўйича тақлифлар берилганидан иборат. Қўмита иштирокчи-давлатлар томонидан номоддий меросни рўйхатга киритиш тўғрисидаги сўровларни, аниқлаш, дастурлар ва лойиҳалар бўйича тақлифларни кўриши билан шуғулланади. Қўмита халқаро ёрдам кўрсатишига ҳам масъулдир. Номоддий маданий меросни муҳофиза қилиш бўйича ҳукуматлараро қўмита Конвенцияни амалга оширишига тайёргарлик кўради, асосан, оқсратки кўрсаткичлар тўпламини ва Номоддий маданий меросни муҳофиза қилиш жамғармаси маблағларидан фойдаланиш режасини шайлаб чиқариб Конвенциянинг 25-моддасида белгиланган. У шундай ҳужжатларни Бонн ақсоловига тақдимлаш учун тақдим этади. Ҳозирги кунга қадар ЮНЕСКО конвенциясининг 100 та давлат қўллаб-қувватлайди, Ўзбекистон унга 2008-йилда аъзо бўлган.

Ҳозирги кунда ЮНЕСКО инсониятнинг номоддий маданий мероси репрезентатив рўйхатига Ўзбекистон томонидан 10 та миллий ва кўп миллатли эҳсонлар, шу жумладан шонмақом, палов шонини аъёнлари, Наврўз байрами, Хорам лангиси ва бошқа санъати киритилган.

Байрамнинг энг муҳим вазифаларидан бири бу оммавий йиғинлар бўлиб, у ерда маданий аниқлаш ва тадбирлар маросимларга қўшиб ўтказилади. Байрамда оила-оила бўлиб кексаларни, кўчинларни, ёрдамга муҳтож оилаларни ва ёшироқларни ёрдам билан бошланади. Миллий ўйинлар асосида мусобақалар ташкил қилинади. Миллий таомлар тайёрланади.

Байрамнинг асосий элементлари мусиқа, рақс, оғани шукт, қамда адабиёт, ҳунармандчилик ва расмчиликдан ташкил топади. Турли хил ҳунармандлар ўз қўлларин билан ясалган буюмлар кўрсатишга ўтказдилар Шунингдек, Наврўзги шарафлиқ кўчинларни фольклор санъаткорлар билан, шунингдек ва дostonлар намойиш қилинади. Наврўзга бағишланган айрим элик афсоналар шу кунгача сақланиб қолган. Анъанавий мусиқанинг ривожланишига меросни олдига ҳам унга ҳос ҳисса қўшган, булар Бухоронинг „Шонмақом“, „Хорам мақомлари“ ва „Фарғона — Токистон мақомлари“ қабилидадир.

Номоддий маданий мерос сифатида қадрланган Наврўз байрамнинг философия моҳияти жуда чуқур моҳиятга эгадир. Байрам афсонада тилани, ободончилик, покчиликка ҳар донишдан ҳам кўпроқ эътибор берилгани ўшундир. Оммавий равишда халқлар ташкил қилиниши, инқило элик, боғларни тартибга келтириши, оқлаш, таъмирлаш ёки янгилик янгиликларини руҳда тарбиялайди. Қўлдан ясалган қимийлик қилиш, бека-бекари, қарилар, янги-қиллар, бекарилар, умуман оғанида ёрдамга муҳтожларга қўмиланиши олий қадрият ҳисобланган инсон қадрини улуглаш руҳда тарбиялайди.

Бугунги кунда бу байрамнинг қилиниши янгидадир. Наврўзда қарилар ва ташкилларнинг уйига маҳмон бўлиб, уларга Наврўз совғалари олиб борадилар. Урашганларнинг янгилик, ҳос қим араланиб қилиниши келтирилгани ўшун меросининг мустаҳкамлайди. Наврўзда тинчлик ва бирдамлик, тоғулик ва қўмиланиш каби улут қадриятлар илгари сурилган. Бу маданий маросимларда маданий қилиш-қилиш ва инсонларарлик, соғлом турмуш тарзи ва янги илгариликни аниқлаш каби одатлар янгилик-қилишда ўтиб қилинади. Наврўз байрамда табриқ халқларини жўматини ҳам дўстликни мустаҳкамлайди. Бир-бирдан улут ўлкаларда янгилик инсонлар табриқ мақтубларини жўматиб ўрталаридики алоқаларини янгиликларидики ва бу бир-бирликни маҳмонга, сабхатга қилинишига ўндайди.

Бу байрам маданиятнинг бир қисми бўлиб, маданий бирдамликни қўмилтиради. Наврўз маросими ва айниқса, маҳаллий аниқлаш маросимлар турли давлатларда халқ учун миллий ва маҳаллий бирдамликни қасб этади.

RESTAVRATSIYON MUAMMOLARI	85
Ирина Ф. С. КАТТАКУРГОН ШАХРИДАГИ XIX-XX АСР ҚАЛАҚАРАХОНА МАСЖИДИ АРХИТЕКТУРАСИНИНГ ЎЗГА ХОСЛИГИ ВА САҚЛАВ ҚОЛИШИ МАСАЛАЛАРИ	87
Вадиса Сузроб Туфтулович. ЭВОЛЮЦИЯ ПОДХОДОВ В СОХРАНЕНИИ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ БУХАРЫ	90
Азизноҳ Хайратович Хайратов. БУХОРО ОҲИҚ ОСМОН ОСТИДАГИ МУЗЕЙ	93
Akgün, Betül. President of Balıkesir Metropolitan City Council, Balıkesir Metropolitan City Council, Balıkesir, Turkey. THE ROLE OF CITY COUNCILS IN THE PROTECTION OF TANGIBLE AND INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE: THE EXAMPLE OF BALIKESIR METROPOLITAN CITY COUNCIL	97
Григорьевых Юрий Ефимович, Толмачёва Григорий Васильевич. РЕКОНВЕРСИЯ МАТЕРИАЛЬНОГО ПРОМЫШЛЕННОГО НАСЛЕДИЯ МОЛотовСКОЙ ОБЛАСТИ В 1943 ГОДУ	100
Ханданов Веклод Хайитович. СОЦИОКУЛЬТУРНАЯ И НАУЧНАЯ СРЕДА МАВЕРАННАХРА И ИДИНИ В XVI-XVII вв	103
Навронова Гулнора Норматовна. ШОҲ НАҚШВАНД — НАҚШ БОҒЛОВЧИЛАР ШЕРИ	106
Tardiyev Bekruz Sobirovich. STRATEGIES OF PRESERVATION OF CULTURAL AND HISTORICAL MONUMENTS IN UZBEKISTAN	108
Исраилов Комиш Хамраюлович. В АВЕСТЕ: О ТУРАНЕ ИЛИ 7000 ЛЕТ О НАШЕМ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ	110
Элина Тухсанова. МАТЕМАТИКЛАР УЧУН ЭТАЛОН БЎЛГАН ОБИДА	115
Ходжаева Санобар Наврузовна. НАҚШВАНДИЙ ҚАДАМЖОСИНИНГ ДИНИЙ- МАДАНИЙ КОМПЛЕКС СИФАТИДА ТАЪМИРЛАНИШИ	116
Samatova Savinoz Samad qizi. LEGAL BASIS OF PROTECTION OF HISTORICAL AND CULTURAL MONUMENTS IN UZBEKISTAN	119
Yelke TULUBAŞ ÖZKUÇ. From ALTINEK. EVALUATION OF THE ANCIENT CITY OF OKEN (ADRAMYTTEION) IN THE LIGHT OF SUSTAINABLE DESIGN PRINCIPLES.	121
III кўра. Моддий ва номоддий меросни муҳофаза қилиш дастурларида интеграцияланган ёндашу.	127
Ahna Momeni. THE IMPORTANCE OF THE LINKAGE BETWEEN TANGIBLE AND INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE IN THE PROCESS OF SAFEGUARDING SETTLEMENT MODELS AND GUARANTEERING THE SUBSISTENCE ECONOMY OF CULTURAL COMMUNITIES	127
SARJUL Azhan. VISION AND INITIATIVES ON PROTECTION OF THE CULTURAL HERITAGE IN MONGOLIA	128
O'guzova Dilara Saidaxmedovna. ХИТОЙ, УРАҒОН ВА О'ЗБЕКЛАРДА "СИОУ МАРОСИМ" ГЕНЕЗИСИ ВА ФOLKLORI	136
Назира Саидова Ганшир қизи. МУҲОВА – МИЛЛИЙ МОДДИЙ МЕРОС МУҲОФАЗАСИДА ҚАДИМИЙ ИБОРИЛИ ВОСИТА	139
Орпихова Шонра кандидат исл. наук. МНР СПАСУТ ВЕЧНЫЕ ЦЕННОСТИ.	143
Машина Курбанова. БУХОРОЛИКЛАР ОИХОНАСИДА МИС АСВОБ-АНЖОМЛАР ЎТИ	149
Ариф Қадиров. БОБОҲ ШАРОИТИДА ГИШИТОН АНЪАНАВИЙ КУЛОЛЧИЛИГИ. АНЪАНАВИЙЛИК ВА ИННОВАЦИЯ	154
Қорғон Жулкаев. XIX АСР ГИШИТОН КУЛОЛЧИЛИГИ АНЪАНАЛАРИНИНГ М.С.КУЗНЕЦОВЛАР ХУСУСИЙ ЗАВОДИ ЧИНИИ ВА ФАХИС БУТОМЛАРИГА ТАЪСИРИ	155
Қадиров Ариф Махмудович, Қадирова Нолма Арифовна. УМРБОҚИЙ АНЪАНАЛАР ДАВОМЧИЛАРИ	157
De Gulnara K. Osiyeva. THE ROLE OF ETHNOGRAPHIC MUSEUM IN THE	